

**ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՈՒՄԸ
«ԱԶԳ-ԲԱՆԱԿ» ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ**

**ОРГАНИЗАЦИОННОЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ
ОБОРОННОЙ СИСТЕМЫ
В УСЛОВИЯХ ВНЕДРЕНИЯ КОНЦЕПЦИИ «НАЦИЯ-АРМИЯ»**

**ORGANIZATIONAL IMPROVEMENT
OF THE DEFENSE SYSTEM
IN TERMS OF IMPLEMENTING THE "NATION-ARMY" CONCEPT**

**«ԱԶԳ-ԲԱՆԱԿ»
(ԿՈՒՆԵԿՏԻՎ ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ)**

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Բ Ա Ն Ա Կ

Լույս է տեսնում 1995 թվականից տարին չորս անգամ

1-2 (91-92), 2017

ԽՐԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Քոբանջյան Հ. Ս.

բաղաբաղական գիտությունների
դոկտոր (Ռ-Դ), պրոֆեսոր,
Ռ-Դ Ռազմական գիտությունների
ակադեմիայի ընտրված իսկական
անդամ, հակահարկերիչության գծով
գիտնական-փորձագետ (ԱՄՆ)
(նախագահ)

Չիլինգարյան Դ. Ս.

(գլխավոր խմբագիր)

Ալեքսանյան Ա. Ջ.

Ալթունյան Գ. Ռ.

Այդինյան Ռ. Ա.

Այվազյան Լ. Գ.

Ավետիսյան Վ. Ն.

Գասպարյան Օ. Վ.

Դավթյան Ա. Մ.

Չաքարյան Ա. Բ.

Խաչատրյան Կ. Ա.

Խաչատրյան Տ. Վ.

Հակոբյան Մ. Հ.

Ղահրամանյան Ա. Բ.

Մարգարյան Վ. Հ.

Մարտիրոսով Լ. Ա.

Յախանուզյան Ա. Կ.

(գլխ. խմբագրի տեղակալ)

Յոլչյան Ն. Ի.

Նազարյան Ա. Ս.

Շահնագարյան Թ. Ն.

Շիրինյան Մ. Ա.

Պողոսյան Բ. Պ.

Սարգսյան Վ. Ռ.

Սիմոնյան Մ. Վ.

Վարդանյան Ա. Գ.

Տեր-Գրիգորյանց Ն. Գ.

Փախչանյան Գ. Բ.

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՈՒՄԸ «ԱԶԳ-ԲԱՆԱԿ» ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

Հայաստանի Հանրապետության Նախագահ
Սերժ Սարգսյանի ելույթը «Ազգ-բանակ-2017»
համաժողովում 9

Օ. Վ. Գասպարյան, Մարդկային ռեսուրսների
կառավարումը «Ազգ-բանակ» համակարգի ներ-
դրման պայմաններում 20

Վ. Բ. Տերտերյան, Համայնք-բանակը՝ «Ազգ-
բանակ» հայեցակարգի կարևոր բաղկացուցիչ
մաս 29

Ա. Կ. Հովհաննիսյան, Ապրիլյան պատերազմի
ռազմավարական վերլուծություն. որոշ նկատա-
ռումներ «Ազգ-բանակ» համակարգում ՀՀ պաշտ-
պանության կատարելագործման լույսով 34

Ա. Ռ. Թովմասյան, ՀՀ ռազմաարդյունաբերա-
կան համալիրի զարգացման համար խոչընդոտ-
ների և դրանց հաղթահարման ուղիների որոշման
հարցի շուրջ. ուժեղ և թույլ կողմերի, հնարավոր-
ությունների և սպառնալիքների վերլուծություն ... 48

Բ. Պ. Պողոսյան, ՀՀ կիրճեանվտանգության
ազգային ռազմավարության մշակումը և ՊԱՀՀ-ի
կազմում Կիրճատարածության ռեսուրսների կա-
ռավարման ռազմավարության ինտեգրացիոն
ստեղծումը ՀՀ ազգային անվտանգության ռազ-
մավարության վերանայման համատեքստում 57

Հայաստանի Հանրապետության կիրճեռան-
վտանգության ազգային ռազմավարության նա-
խագիծ 61

Ջ. Ս. Հեռի, Գալիք սերնդի կիրճեռանաճեղճե-
րի ուսուցումը 72

Ջ. Ալեքսանդր Զրարտեր, Պետական - մասնա-
վոր գործակցության ռազմավարական կարևոր-
ությունը կիրճեռանվտանգության ապահովման
համատեքստում 93

<i>Լ. Գ. Այվազյան, «Ազգ-բանակ»</i> հայեցակարգի իրագործման միջազգային փորձը, զորահավաքային ռեսուրսի զարգացում	109
<i>Հ. Կ. Մուրադյան, «Ազգ-բանակ»</i> հայեցակարգի ներդրման պայմաններում զինկոմիսարիատների գործունեության վերակառուցման որոշ հարցեր	116
<i>Ա. Հ. Գրիգորյան, Ռ-իսկերի կառավարումը և անորոշության պայմաններում բազմաչափանիշային որոշումների ընդունումը</i> ռազմավարական մախազների կառավարման համատեքստում	125
<i>Մ. Ս. Ավետիսյան, «Ազգ-բանակ»</i> հայեցակարգի ներդրման պայմաններում ռազմական կրթության բարեփոխման նորամուծական ուղենիշների մասին	139
<i>Վ. Վ. Մելքոնյան, «Ազգ-բանակ»</i> համակարգի ներդրման պայմաններում ռազմական կրթության արդիականացման հնարավոր ուղիները սպաների բազմաստիճան պատրաստման առաջավոր փորձի հաշվառմամբ	151
<i>Կ. Ա. Կարապետյան, Հ. Ս. Պառաշյան, Նյութատեխնիկական ապահովման խնդիրները</i> որպես «Ազգ-բանակ» հայեցակարգի ներդրման պայմաններում ռեսուրսների կառավարման կարևոր տարր	163
<i>Բ. Ն. Հարությունյան, Երկակի մախանշանակման առողջապահության միասնական պետական համակարգի ստեղծումը</i> «ազգ-բանակ» ռազմավարության իրագործման շրջանակներում	171

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

<i>Գ. Վ. Աղաջանյան, ԱՄՆ-ի նոր վարչակազմի օրոք</i> ԱՄՆ-ՌԳ հարաբերությունների դինամիկայի վերլուծություն և զարգացման կանխատեսում	180
<i>Տ. Մ. Անպոնյան, Իրան-Ռուսաստան հարաբերությունների դինամիկան</i> Վ. Պուտինի ղեկավարության տարիներին	189

ՀՐԵՏԱՆԻ ԵՎ ՀՐԹԻՈԱՅԻՆ ՏԵՆՆԻԿԱ

<i>Ս. Հ. Սինոնյան, Գ. Գ. Ասրյան, Հ. Գ. Խաչատրյան, Հրաձգության ստոխաստիկ պրոցեսների մաթեմատիկական մոդելավորում</i>	202
---	-----

ՈԱԶՄԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

<i>Ա. Բ. Գրիգորյան, Հենապատերի կառուցման, վերականգնման և ուժեղացման աշխատանքների կազմակերպումը</i> ավանդական և նորագույն տեխնոլոգիաների կիրառմամբ	210
---	-----

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆԵ

<i>Հ. Մ. Գրիգորյան, Պատերազմական հանցագործությունների վերաբերյալ միջազգային իրավունքի նորմերը</i> Հայաստանի Հանրապետության ազգային օրենսդրություն ներառելու պրոբլեմները	220
---	-----

ՈԱԶՄԱԿԱՆ ԲԺՇԿՈՒԹՅՈՒՆ

<i>Ա. Ս. Գալստյան, Կոտրվածքների սերտաճումն ակտիվացնելու նպատակով քրոմբոցիտներով հարուստ պլազմայի կիրառման որոշ հարցեր</i>	235
---	-----

ՈԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

<i>Վ. Ա. Գասպարյան, Հայ պատմագրության մեջ Հայրենական մեծ պատերազմին հայկական դիվիզիաների մասնակցության լրսաբանման որոշ հարցեր</i>	244
---	-----

ՈԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՐՄԻՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

<i>Դ. Ս. Չիլինգարյան և ուրիշներ, Համարի բառարան</i>	255
---	-----

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՆՈՐՄԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ
ՕՐԵՆՍԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ՆԵՐԱՌԵԼՈՒ ՊՐՈԲԼԵՄՆԵՐԸ*

Հ. Մ. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ, արդարադատության գնդապետ, իրավաբանական
գիտությունների թեկնածու, ՌԴ ՊՆ Ռազմական համալսարանի
քրեագիտության ամբիոնի դոկտորանտ

ՀՀ Քրեական օրենսգրքում (ՔՕ) պատերազմական հանցագործությունների ցանկը խիստ սահմանափակ է, վերլուծությունն էլ ցույց է տալիս, որ խաղաղության և մարդկության անվտանգության դեմ կատարված հանցագործությունների բաժինը ևս հատվածային է և ոչ ընդգրկուն, ուստի և կա անտրամաբանության, թերիության և անբավարար համակարգայնության վերացման անհրաժեշտություն: Վիճակը հնարավոր կլինի շտկել, եթե պատերազմական հանցագործությունների վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրությունը համապատասխանեցվի ժամանակակից միջազգային պահանջ-

ներին: Եթե կայացվի Միջազգային քրեական դատարանի (ՄՔԴ) Ստատուտը վավերացնելու մասին որոշում, ապա անհրաժեշտ կլինի գործող օրենսդրության մեջ կատարել փոփոխություններ: Ընդամին, մեր կարծիքով, պետք կլինի առանձնահատուկ ուշադրություն դարձնել պատերազմական հանցագործությունների դեմ պայքարի ոլորտում միջազգային սովորույթային իրավունքի նորմերի իրացման հարցերի վրա: Բացի այդ, Քրեական օրենսգրքում, Քրեական դատավարության օրենսգրքում (ՔԴՕ), Քրեակատարողական (գործադիր) օրենսգրքում (ՔԿՕ), այլ օրենքներում անհրաժեշտ շտկումներ կատարելու դեպքում Հայաստանի Հանրապետությունը հնարավորություն կստանա պատերազմական հանցագործությունների համար ինքնուրույնաբար ձեռնարկելու քրեական հետապնդումներ՝ նվազարկելով այն դեպքերի թիվը, երբ փոխլրացման սկզբունքի համաձայն գործը կարող է հանձնվել ՄՔԴ վարույթին: Փոխակերպմանը** վերաբերող ազգային օրենսդրությունը անհրաժեշտ է պայմանագրերի այն դրույթների համար, որոնք ինքնին չեն պարունակում կատարողական ուժ, ուստի կիրառված լինելու համար պահանջում են օրենսդրական ակտ:

* Սույն հոդվածը «Հայկական բանակ» հանդեսի 2015 թ. 3-րդ, 4-րդ, 2016 թ. 1-ին, 2-րդ, 3-րդ համարներում իրապարակված հոդվածաշարի շարունակությունն է:

** Փոխակերպում (անգլ. «implementation» – իրականացում, կատարում, փաստացի իրագործում)՝ միջազգային պարտավորությունների փաստացի իրագործում ներպետական մակարդակում, ինչպես նաև ազգային իրավական համակարգի մեջ միջազգային իրավական նորմերի ներառման կոնկրետ եղանակ:

Կան ազգային ԲՕ-ում ՄՔԴ իրավասությանը ենթակա հանցակազմերի ներառման* անհրաժեշտության նկատմամբ նաև այլ մոտեցումներ և տեսակետներ: Այսպես, Օ. Վեդերնիկովայի կարծիքով՝ չկա քրեական օրենսգրքում ՄՔԴ Ստատուտի դրույթների ներառման անհրաժեշտություն, որովհետև միջազգային քրեական իրավունքի այն նորմերը, որոնք կարգավորում են առավել ծանր հանցանքների համար քրեական պատասխանատվությունը, արդեն ներառված են խաղաղության և մարդկության անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործությունների համար քրեական պատասխանատվության մասին գլխում¹: Կան և այլ հետազոտողներ, որոնք ևս պնդում են, թե չկա քրեական օրենսդրությունում ՄՔԴ Ստատուտի դրույթները ներառելու անհրաժեշտություն, քանի որ պատերազմական հանցագործությունների համար քրեական պատասխանատվությունը կանոնակարգող միջազգային քրեական իրավունքի նորմերը ամրագրված են ԲՕ-ի այլ կազմերում:

Սակայն, մեր կարծիքով, Ստատուտի նորմերը ազգային նորմերից տարբերվում են ուսնծության առանձնահատուկ օբյեկտով, զոհերի առանձնահատուկ կարգավիճակով («անծինք, որոնք գտնվում են միջազգային մարդասիրական իրավունքի պաշտպանության տակ»), այդ արարքների կատարման իրավիճակով (զինված հակամարտության համատեքստում), արարքի կատարմամբ ցանկացած քաղաքացիական անձի վրա լայնամասշտաբ կամ պարբերական հարձակումների շրջանակներում և այլ հատկանիշներով, որոնց հետևանքով այդ հանցագործություններն ստանում են միջազգային նշանակություն: Մեր կարծիքով՝ այդ է պատճառը, որ տվյալ տեսակետը միանգամայն հիմնավորված կերպով չեն պաշտպանում միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերի փաստացի ներառման պրոբլեմային հարցերով զբաղվող այլ հետազոտողներ²:

Ներկայումս ՄՔԴ Հռոմի ստատուտի փոխակերպման օրենսդրությունն ընդունել է 40 պետություն, այդ թվում՝ Ավստրալիան, Արգենտինան, Բելգիան,

* Լատիներեն «*incorporatio*» և ռուսերեն «*инкорпорация*» տերմինը հայերենում ունի մի քանի համարժեք. «1. լեզվ. ներմարմնավորում, 2. գիտ. ներառում, 3. իրավ. միավորում. ~ *законов* օրենքների միավորում, 4. քաղ. միացում» (տես Ա. Ղարիբյան, Ռուս-հայերեն բառարան: Ե., 1977, էջ 340): Ընդամեն իրավագիտության մեջ «ինկորպորացիա» տերմինը ունի երկու իմաստ. առաջինը՝ որպես գործող իրավունքի համակարգման եղանակ նորմատիվ ակտերի տարբեր տեսակի հավաքածուների ու ժողովածուների հավաքումը և իրատարակումը, երկրորդը՝ ազգային օրենսդրության մեջ միջազգային իրավական նորմերը առանց որևէ փոփոխության՝ բառացի վերարտադրումը: Քանի որ սույն հոդվածում «ինկորպորացիա» տերմինը օգտագործվել է 2-րդ իմաստով, ապա մենք նպատակահարմար ենք համարել գործածել «ներառում» տերմինը:—*ԽՍԲ.*

¹ Տես Օ. Водерникова. Россия и Римский Статут Международного уголовного суда: перспективы ратификации. «Международный уголовный суд: проблемы, дискуссии, поиск решений». Под ред. Г. И. Богуша, Е. Н. Трикоз. М., 2008, сс. 115–135:

² Տես, օրինակ, Е. Трикоз. Римский Статут Международного уголовного суда в Российской Федерации: рамочная модель имплементации. «Международный уголовный суд: проблемы, дискуссии, поиск решений», сс. 144–162:

Գերմանիան, Իսպանիան, Լիտվան, Կանադան, ՀԱՀ-ը, Մալթան, Մեծ Բրիտանիան, Նիդեռլանդները, Նոր Զելանդիան, Շվեյցարիան, Պորտուգալիան, Վրաստանը, Ռիուգվայը, Ֆինլանդիան և մի շարք այլ երկրներ: ՄՔԴ Ստատուտը վավերացրած ևս մի քանի տասնյակ պետություններ մշակում և ընդունում են փոխակերպման համար անհրաժեշտ ակտեր (փաստաթղթեր): ՄՔԴ Ստատուտի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն ազատ է իր պայմանագրային պարտավորությունների փոխակերպման ուղիների ընտրության հարցում, քանի դեռ բարեխղճորեն է գործում, և այդ գործողությունների արդյունքը վկայում է, որ նա ունակ է կատարելու ՄՔԴ Ստատուտին վերաբերող իր բոլոր պարտավորությունները: ՄՔԴ Ստատուտի փոխակերպման ժամանակ մասնակից պետություններին անհրաժեշտ է լինում լուծել ընդամենը երեք խումբ հարցեր. 1) ՄՔԴ Ստատուտի և պետության սահմանադրական ակտերի միջև գոյություն ունեցող հակասությունների վերացում, 2) ազգային քրեական օրենսդրության համապատասխանեցում ՄՔԴ Ստատուտի պահանջներին, 3) ՄՔԴ-ի հետ փոխգործության իրավական հիմքերի ստեղծում:

Ինչպես ցույց է տալիս փոխակերպման գոյություն ունեցող փորձը, վերը նշված խնդիրներից յուրաքանչյուրը կարող է լուծվել տարբեր եղանակներով՝ ըստ տվյալ երկրի իրավական ավանդույթների կամ նույնիսկ օրենսդրի հայեցողության³:

Թեև Հայաստանը ՄՔԴ Հռոմի ստատուտը ստորագրել է դեռ 1999 թ. հոկտեմբերի 1-ին, սակայն մինչ օրս քաղաքական պատճառներով այն չի վավերացրել: Ներկա պահին ՄՔԴ Հռոմի ստատուտը վավերացրել է 124 պետություն, սակայն նկատվում է ՄՔԴ Հռոմի ստատուտի վավերացումից հրաժարվելու միտում, քանի որ մի շարք պետություններ համարում են, որ արդարադատության այդ միջազգային մարմինը քաղաքականացված է և պաշտպանում է բացառապես մի քանի արևմտյան պետությունների շահերը: Այսպես. առաջնորդվելով իրենց ազգային շահերով՝ ՄՔԴ Հռոմի ստատուտը հրաժարվեցին ստորագրել ՄԱԿ-ի 193 անդամ երկրներից ավելի քան 40-ը, այդ թվում՝ Չինաստանը, Իսրայելը, Հնդկաստանը, Իրանը, ևս մոտ 30 պետություն ստորագրել են այն, սակայն չեն վավերացրել⁴: 2016 թ. հոկտեմբերի 26-ին ՄՔԴ կազմից դուրս գալու մասին հայտարարել է Գամբիան, 2016 թ. հոկտեմբերի 19-ին՝ ՀԱՀ-ը, ՄՔԴ կազմից շուտով դուրս գալու մասին հայտարարեցին Բուրունդին, Քենիան, Ֆիլիպինները, իսկ 2016 թ. նոյեմբերի 16-ին ՌԴ Նախագահի հմ. 361 կարգադրությամբ Ռուսաստանը ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարությանը տեղեկացրեց, որ մտադրություն ունի դադա-

³ Տես *В. Додонов. Модели имплементации Римского Статута Международного уголовного суда в национальных законодательствах зарубежных стран. «Международный уголовный суд: проблемы, дискуссии, поиск решений»*, сс. 76–84:

⁴ Տես «За что судит Международный уголовный суд и кто им не доволен». «BBC Русская служба», 16 ноября 2016 (<http://www.bbc.com/russian/features-38001948>):

րեցնելու իր մասնակցությունը ՄՔԴ Հռոմի ստատուտին, որն ստորագրել էր 2000 թ. սեպտեմբերի 13-ին⁵:

Մեր կարծիքով՝ Հայաստանը դժվար թե մոտ ժամանակներս վավերացնի ՄՔԴ Հռոմի ստատուտը, սակայն մենք համոզված ենք, որ դա չի խոչընդոտի կոնվենցիոն օրենսդրության պահանջներին իրավունքի ազգային նորմերը համապատասխանեցնելու և պատերազմական հանցագործությունների քրեականացման գործում բացթողումները վերացնելու նպատակով ՄՔԴ դրույթների հետևողական փոխակերպմանը և Հայաստանի Քրեական օրենսգրքում նոր պատերազմական հանցակազմների ներառմանը:

«Միջազգային իրավունքի նորմերի փոխակերպում» հասկացության առավել սպառիչ սահմանումը տվել է Վ. Բատիրը, որն այն լայն առումով մեկնաբանում է որպես պետությունների ու միջազգային կազմակերպությունների համատեղ կազմակերպաիրավական գործունեություն՝ ուղղված միջազգային մակարդակում միջազգային-իրավական նորմերի նպատակների իրագործմանը: Նեղ առումով նա այդ հասկացությունը սահմանում է որպես պետության տարածքում ներպետական իրավունքի գործողության ոլորտում միջազգային իրավունքի նորմերի իրացում ըստ որոշակի ընթացակարգի, ինչն ապահովվում է պետական մարմինների՝ պետության ստանձնած միջազգային պարտավորությունների փաստացի կատարմանը նպատակաուղղված կազմակերպաիրավական գործունեությամբ⁶: Կախված այն բանից, թե ինչ մեխանիզմով է կատարվում միջազգային պայմանագրային նորմերի ներպետական իրավական փոխարկումը, Վ. Ա. Բատիրը առանձնացնում է այն պետությունները, որտեղ ազգային օրենսդրությամբ միջազգային պայմանագրերը հայտարարվում են պետության իրավունքի մաս, այն պետությունները, որտեղ ազգային օրենսդրությունն ու դատական պրակտիկան խստով կերպով սահմանազատում են միջազգային և ներպետական իրավունքները, և այն պետությունները, որոնցում սահմանադրությունը միջազգային իրավունքի համընդհանուր ճանաչում ստացած նորմերը հայտարարում է պետության իրավունքից բարձր, իսկ օրինապատշաճ կերպով վավերացված և պաշտոնապես հրապարակված պայմանագրի դրույթներն ստանում են ազգային իրավունքի նորմերի ուժ⁷:

Պետությունները միջազգային իրավունքի նորմերի փոխակերպումը կատարում են տարբեր ձևերով: Վ. Ա. Բատիրն ըստ իրավաիրացման գործողությունների բնույթի առանձնացնում է 4 ձևի փոխակերպում՝ պահպանում*,

⁵ Տես «Заявление МИД России», 16.11.2016 (http://www.mid.ru/press_service/spokesman/official_statement/-/asset_publisher/t2GCdmD8RNlr/content/id/2523566):

⁶ Տես *В. А. Батырь*. Имплементация норм международного гуманитарного права в военном законодательстве Российской Федерации. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 1999. с. 98:

⁷ Տես նույն տեղում, էջ 99–108:

* Պահպանումը միջազգային իրավունքի նորմերի փոխակերպման այն ձևն է, երբ իրավունքի սուբյեկտները իրենց իրավաբանական պարտականությունները իրացնում են գերծնալով այնպիսի գործողություններից, որոնց կատարումը կնշանակեր դրանց խախտում:

կատարում*, օգտագործում** և կիրառում***: Նշված ձևերի փոխակերպումները ուղղակի են, քանի որ իրավական հանձնարարականներն իրացնում են անմիջականորեն միջազգային հասարակական հարաբերությունների մասնակիցները: Իսկ եթե տվյալ ձևերը հնարավորություն չեն տալիս ամբողջ ծավալով իրացնելու իրավական նորմերով նախատեսված իրավունքներն ու պարտականությունները, ապա անհրաժեշտություն է առաջանում միջազգային իրավունքը կիրառելու որպես դրա առանձնահատուկ ձևի փոխակերպում:

Միջազգային իրավունքի նորմերի փոխակերպման եղանակների թվին են դասվում ներառումը, կերպափոխումը, ինչպես նաև ընդհանուր, մասնավոր կամ կոնկրետ հղումը: Ներառման դեպքում միջազգային-իրավական նորմերը ազգային քրեական իրավունքում վերարտադրվում են բառացի՝ առանց որևէ փոփոխության: Կերպափոխումը ենթադրում է համապատասխան միջազգային նորմերի որոշակի վերամշակում, որը կատարվում է ազգային իրավական համակարգի սկզբունքների և ավանդույթների հաշվառմամբ: Ընդհանուր, մասնավոր կամ կոնկրետ հղման դեպքում միջազգային-իրավական նորմերն անմիջականորեն չեն ներառվում օրենքի տեքստում, այլ հիշատակվում են: Այսպիսով՝ հղման միջոցով փոխակերպման դեպքում ազգային իրավական նորմի կիրառումը անհնար է առանց սկզբնաղբյուրի՝ համապատասխան միջազգային պայմանագրի տեքստի անմիջական օգտագործման: Դրանց ընտրությունը բացառապես այն պետության առանձնաշնորհն է, որը կատարում է տվյալ փոխակերպումը, և դրանց կատարման համար պատասխանատու են պետությունները: Փոխակերպման հիմնական պահանջը միջազգային հաստատակարգի նպատակներին և բովանդակությանը խստորեն հետևելն է:

Այսպես. միջազգային-իրավական այն նորմերը, որոնք պատերազմական հանցագործությունների համար նախատեսում են պատասխանատվություն, փոխակերպված են Ֆրանսիայի ազգային քրեական իրավունքում՝ Ֆրանսիայի ՔՕ-ի 212-1, 212-2 պարագրաֆներում ներառման եղանակով, հղում-

* Կատարումը միջազգային իրավունքի նորմերի փոխակերպման այն ձևն է, երբ սուբյեկտները անկախ իրենց ցանկությունից պետք է կատարեն ակտիվ գործողություններ, որոնք նախատեսված են ՄՄԻ-ի նորմերով:

** Օգտագործումը միջազգային իրավունքի նորմերի փոխակերպման այն ձևն է, երբ սուբյեկտները կարող են կատարել ՄՄԻ-ի նորմերով թույլատրված գործողություններ:

*** Կիրառումը միջազգային իրավունքի նորմերի փոխակերպման այն ձևն է, երբ կոնկրետ հարցերի լուծման ժամանակ իրավաբանական նորմերի հիման վրա տեղի է ունենում իշխանական լիազորությունների կատարում: Իրավակիրառական գործունեության բովանդակությունն արտահայտվում է իրավունքի նորմերի հիմքի վրա անհատականացված իրավական հանձնարարականների (ՄՄԻ-ի կիրառման ակտերի) իրատարակման ձևով և իրագործվում է ՄՄԻ-ի սուբյեկտների փոխհարաբերություններում: Ներպետական մակարդակով ՄՄԻ-ի նորմերը կիրառվում են ոչ թե անմիջականորեն, այլ միջնորդավորված կերպով՝ հղումային նորմի միջոցով նրանց բովանդակությանը, կանոնին ներպետական իրավունքի նորմի կարգավիճակ հաղորդելով:

ների եղանակով՝ Իսպանիայի ՔՕ-ի 608-րդ հոդվածում, իսկ ԱՄՆ-ի օրենքների ժողովածուի 2441-րդ հոդվածում, Ալբանիայի, Արգենտինայի, Կանադայի, Ղազախստանի, Կրաստանի, Ռեգբեկստանի և այլ երկրների ՔՕ-ում թվարկվում են կոնվենցիաների այն հոդվածները, որոնց խախտումները որակվում են որպես պատերազմական հանցագործություններ⁸: Փոխակերպման եղանակը կարող է պայմանավորված լինել իրավունքի համակարգով, ազգային սովորույթներով և ավանդույթներով, այլ օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ գործոններով: Այսպես. Գերմանիան, Նիդեռլանդները և Պորտուգալիան հրապարակել են միջազգային հանցագործությունների մասին հատուկ կոդիֆիկացված ակտեր՝ քրեական օրենսգրքից լրիվ հանելով համապատասխան կազմերը, ընդամին դրանցում հաշվի են առնված նաև այլ միջազգային պայմանագրերի (1949 թ. Ժնևյան կոնվենցիաներ) դրույթներ: Այսպես. 2002 թվականից Գերմանիայում Քրեական օրենսգրքի հետ մեկտեղ գործողության մեջ է դրվել Միջազգային քրեական օրենսգրքը (*Volkerstrafgesetzbuch (VStGB)*), որում առանձին կոդիֆիկացման շրջանակներում միավորվել են միջազգային քրեական և մարդասիրական իրավունքի նորմերը, ընդամին այնտեղ կա անմիջական ցուցում, որ միջազգային իրավունքի նորմերը ազգային օրենսդրության նկատմամբ գերակա են, և բերված է այն անձանց ցուցակը, որոնք գտնվում են միջազգային մարդասիրական իրավունքի պաշտպանության ներքո:

Ինչ վերաբերում է պատերազմական հանցագործությունների կատարման համար զինծառայողներին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու հարցին, ապա այստեղ հարկ է ընդունել Ն. Ա. Շուլեպովի այն կարծիքը, թե ներկայումս «ռազմաքրեական իրավունքը սովորաբար գտնվում է ընդհանուր քրեական իրավունքի սահմաններից դուրս և լրացնում այն: ՌԻՄԿ ՄՔԴ Ստատուտի այն դրույթները, որոնք վերաբերում են զինված ուժերին, պետք է համապատասխանաբար արտացոլվեն ոչ միայն ընդհանուր քրեական նորմերում, այլև ռազմաքրեական իրավունքի այն նորմերում, որոնք անմիջականորեն ազդում են զինծառայողների գիտակցության ու վարքի վրա»⁹:

Այդ պատճառով մի շարք դեպքերում պետություններն ընդունում են կամ զինծառայողների քրեական պատասխանատվության վերաբերյալ հատուկ օրենքներ՝ ռազմաքրեական օրենսգրքեր (Ավստրիա, Դանիա, Թուրքիա, Իսպանիա, Իտալիա, Կորեա, Հունաստան, Նորվեգիա, Շվեյցարիա և այլն), կա՛մ էլ զինվորական արդարադատության օրենսգրքեր (ԱՄՆ, Ավստրալիա, Կանադա, Պորտուգալիա, Ֆրանսիա և այլն)¹⁰, որոնցում ամրագրվում է պա-

⁸ Տես Վ. Դոդոնով, Նշ. աշխ., էջ 76–84:

⁹ Տես Н. Шулепов. Римский Статут Международного уголовного суда и национальное военно-уголовное законодательство. «Международный уголовный суд: проблемы, дискуссии, поиск решений», сс. 224–246:

¹⁰ Տես օրինակ, Ֆրանսիայի զինվորական արդարադատության օրենսգրքը («Code de justice militaire». Dernière modification, 01.03.2017 (http://codes.droit.org/CodV3/justice_militaire.pdf): ԱՄՆ-ի ռազմաքրեական իրավունքի հիմքը զինվորական արդարադատության

տերազմական հանցագործություններ և միջազգային բնույթի հանցագործություններ կատարելու համար զինծառայողների քրեական պատասխանատվությունը:

Ի մի բերելով վերը ասվածը՝ մենք հանգում ենք այն եզրակացությանը, որ բավական դժվար է որոշել ՀՀ ՔՕ (2003) 13-րդ բաժնում պատերազմական հանցագործությունները փոխակերպելու կոնկրետ եղանակը: Կարծում ենք, որ տվյալ դեպքում առավել կիրառելի է Ա. Վինկուրովի առաջարկած խառը մոտեցումը, ըստ որի՝ հեղինակը առաջարկում է ընդհանուր հղումների միջոցով քրեականացումը զուգակցել առանձին, առավել լուրջ պատերազմական հանցագործությունների հստակ քրեականացմանը, ընդամին ընդհանուր հղումը վերաբերում է այն հանցագործություններին, որոնք չեն արտացոլվել տվյալ քրեականացման մեջ: Ինչ վերաբերում է ազգային քրեական իրավունքում միջազգային մարդասիրական իրավունքի այն սովորությանին նորմերի արտացոլման եղանակին, որոնք պատերազմական հանցագործությունների համար նախատեսում են պատասխանատվություն, ապա մենք այստեղ ևս լիովին համամիտ ենք Ա. Վինկուրովի հետ, որը համարում է, որ ընդհանուր կերպափոխումը* սովորությանին նորմերի ներառման միակ միջոցն է նաև իրավաբանական տեխնիկայի տեսակետից, քանի որ, որպես կանոն, շատ բարդ է որոշել սովորությանին նորմերի առաջացման պահը: Մեր կարծիքով՝ ավելի նպատակահարմար և տրամաբանական կլինի կիրառել խառը մոտեցումը, երբ ընտրությունը, կախված այս կամ այն նորմի կառուցվածքից, կատարվում է միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերի, այդ թվում՝ սովորությանին նորմերի, փոխակերպման բոլոր եղանակներից, ինչպիսիք են ներառումը, կերպափոխումը, ընդհանուր, մասնավոր կամ կոնկրետ հղումները: Փոխակերպման նման «հիբրիդային» եղանակի օգտագործումը, անկասկած, կհանգեցնի հայկական քրեական օրենսդրության հաստատված իրավաբանատեխնիկական ավանդույթների վերանայման, բայց դրա հետ մեկտեղ հնարավորություն կտա ՀՀ ՔՕ-ի պատերազմական հանցագործությունների հանցակազմերը համապատասխանեցնելու հանցակազմերի կառուցավորման և Հռոմի ստատուտի 8-րդ հոդվածի դրույթների հետ ներդաշնակման համաշխարհային միտումներին, ինչպես նաև ավելի ամբողջական ծավալով իրացնելու միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերի կիրառմանն առնչվող միջազգային պարտավորությունները: Քանի որ պատերազմական հանցագործությունները համարվում են ինքնուրույն հանցագործություններ, առաջարկում ենք դրանք հանել ՀՀ ՔՕ-ի 13-րդ՝

միասնական օրենսգիրքն է (1950)՝ ներառված ԱՄՆ-ի օրենքների ժողովածուում որպես 10-րդ բաժին (վերնագիրը՝ *title*) (տես *В. Н. Додонов, О. С. Капинус, С. П. Щерба. Сравнительное уголовное право. Особенная часть. М., 2010, с. 486*):

* Ընդհանուր կերպափոխում է կոչվում այն երևույթը, երբ «պետությունը իր ներքին իրավունքում սահմանում է մի ընդհանուր նորմ, որը միջազգային իրավական նորմերն օժտում է ներպետական գործողության ուժով» (տես *Е. Т. Усенко. Соотношение и взаимодействие международного и национального права и Российская Конституция. «Московский журнал международного права», 1995, № 2*):-*խմբ.*

«Խաղաղության և մարդկության անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործություններ», բաժնից և, դարձնելով առանձին գլուխ, շարադրել նոր խմբագրմամբ: Կարծում ենք, որ առավել նպատակահարմար կլինի նշված բաժնի հիմքում դնել հանցագործության օբյեկտի եռաստիճան բաժանումը և միջազգային հանցագործությունները սեռային օբյեկտի հաշվառմամբ միավորել ՀՀ ՔՕ-ի 13-րդ բաժնում, այնուհետև խմբավորել երկու առանձին գլուխներում ըստ տեսակային օբյեկտի՝ իրարից առանձնացնելով ըստ հանցավոր ոտնձգության անմիջական օբյեկտի: Առաջարկված խմբագրվածքի դեպքում բաժնի, երկու գլուխների և հոդվածների անվանումները հստակ կերպով կորոշարկեն հանցագործությունների սեռային, տեսակային և անմիջական օբյեկտները: Այս նպատակով տրամաբանական է թվում ՀՀ ՔՕ-ի 13-րդ բաժնում, բացի «Խաղաղության և մարդկության անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործություններ» 33-րդ նույնանուն գլխից, նախատեսել լրացուցիչ՝ «Պատերազմական հանցագործություններ», 34-րդ գլուխը և փոխակերպման խառը եղանակով դրանում արտացոլել պատերազմական հանցագործությունների համար պատասխանատվություն նախատեսող տվորության միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերը, ինչպես նաև պատերազմական հանցագործությունների 50 տարբեր հանցակազմեր՝ ՄՔԴ Ստատուտի 8-րդ հոդվածում տրված ցուցակի հաշվառմամբ:

Այսպես. առաջարկվում է նախագծվելիք «Պատերազմական հանցագործություններ» 34-րդ գլխում ներառել ինչպես գործող, այնպես էլ զինված հակամարտության բնույթով բացարձակապես չչայանաավորված միանգամայն նոր հոդվածներ, որոնցում արժարժվող հանցագործություններն ըստ մեր դիտարկած դասակարգման կբաժանվեն 5 տեսակի:

Առաջարկվում է առաջին տեսակի հանցագործությունները, որոնց թվին դասվում են պատերազմական հանցագործությունները՝ կատարված հակառակորդի այն քաղաքացիական անձանց կամ զինծառայողների նկատմամբ, որոնք չեն մասնակցում ռազմական գործողություններին կամ դադարեցրել են անմիջական մասնակցությունը և գտնվում են հանցագործություններ կատարող անձանց իշխանության ներքո, միավորել «Միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերի հանցավոր խախտումներ զինված հակամարտության համատեքստում» անվամբ հոդվածում (մասամբ համընկնում է ՀՀ ՔՕ-ի նախկինում գործած 390-րդ հոդվածի հետ)՝ դրանում արտացոլելով հետևյալ հանցակազմերը.

1. ոտնձգություն մարդկային արժանապատվության նկատմամբ, մասնավորապես՝ վիրավորական և ստորացուցիչ վերաբերմունք,
2. բռնաբարություն, սեքսուալ նպատակներով ստրկացում, հարկադրական պորնկություն, հարկադրական հղիություն*, ստիպողական ստերջացումը և ցանկացած այլ տեսակի սեքսուալ բռնություն,

* Հարկադրական հղիություն է կոչվում հարկադրաբար հղիացած որևէ կնոջ ազատությունից ապօրինի զրկումը, որը կատարվում է որևէ բնակչության էթնիկական կազմը փո-

3. քաղաքացիական անձի կամ անձանց սպանություն,
4. հակառակ կողմի զինծառայողի սպանություն կամ վիրավորում, եթե նա, զենքը ցած դնելով կամ պաշտպանության որևէ այլ միջոց չունենալով, անվերապահորեն հանձնվել է,
5. խոշտանգումներ կամ դաժանության ակտեր կամ անմարդկային վերաբերմունք, ներառյալ՝ կենսաբանական փորձերը, որոնք կատարվել են քաղաքական, ռասայական կամ կրոնական շարժառիթներով և կազմակերպվել են քաղաքացիական բնակչության որևէ խմբի նկատմամբ ի կատարումն կանխամտածված ալանի,
6. մեծ տառապանքների կամ լուրջ մարմնական վնասվածքների կամ առողջությանը վնասի կանխամտածված պատճառում,
7. հակառակ կողմի իշխանության ներքո գտնվող անձանց ֆիզիկական խեղումների պատճառը, այդ թվում՝ պատվաստման նպատակով օրգանների հեռացումը կամ նրանց նկատմամբ ցանկացած տեսակի բժշկական կամ գիտական փորձերի կատարումը, եթե դրանք արդարացված չեն տվյալ անձի բժշկական, ատամնաբուժական կամ հիվանդանոցային բուժման անհրաժեշտությամբ և չեն բխում նրա շահերից, և որոնք դառնում են այդ անձի կամ անձանց մահվան պատճառ կամ լրջորեն սպառնում են առողջությանը,
8. հակառակ կողմի զինծառայողին* (ռազմագերուն) կամ այլ պահպանվող անձի հարկադրում հակառակորդի զինված ուժերում ծառայությանը,
9. հակառակ կողմի քաղաքացիների հարկադրում մասնակցելու իրենց երկրի դեմ վարվող ռազմական գործողություններին, նույնիսկ եթե նրանք մինչև պատերազմի սկսվելը ծառայել են պատերազմող կողմի զինված ուժերում,
10. քաղաքացիական բնակչության ներգրավում հարկադիր աշխատանքներում, այդ թվում՝ հակառակորդի ռազմական օպերացիաներին անմիջականորեն նպաստող աշխատանքներում,
11. մահապատժի ենթարկում առանց բոլոր հիմնական դատական երաշխիքները տրամադրող արդար դատաքննության,
12. դատավճիռների կայացում և ի կատար ածում առանց նախնական դատաքննության, որն անցկացրել է դատարանը սահմանված կարգով՝

խելու կամ միջազգային իրավունքի այլ լուրջ խախտումներ կատարելու նպատակով: ՄՔԴ Հռոմի ստատուտը հարկադրական հղիությունը որակում է որպես մարդկայնության դեմ հանցագործություն և պատերազմական հանցագործություն և հավասարեցնում է խոշտանգումներին (տես “Rome Statute of the International Criminal Court”. Rome, 1998 (http://legal.un.org/icc/statute/99_corr/cstatute.htm)): – *Խմբ.*:

* Ներքին հակամարտության իրավունքում «կոմբատանտ» տերմինն օգտագործվում է ընդհանուր իմաստով՝ նշանակելով այն անձանց, որոնք չեն օգտվում քաղաքացիական անձանց տրամադրվող պաշտպանությունից՝ նկատի չունենալով կոմբատանտի կամ ռազմագերու կարգավիճակի իրավունքը:

համընդհանուր ճանաչում ստացած բոլոր պարտադիր դատական երաշխիքների պահպանմամբ,

13. կոլեկտիվ պատիժների նշանակում և ի կատար ածում առանց անկախության կամ անաչառության հիմնական երաշխիքներն ապահովող դատարանի վճռի,
14. դատարանում հակառակ կողմի քաղաքացիների իրավունքները և հայցերը չեղյալ, դադարեցված կամ անթույլատրելի հայտարարում,
15. քաղաքացիական բնակչությանը ահաբեկելու (ծայր աստիճանի երկյուղ առաջացնող սարսափի, վախի, անհանգստության մթնոլորտ ստեղծելու և տարածելու) նպատակով բռնության ձեռնարկումների կատարում^{*},
16. հակառակ կողմի զինծառայողի (ռազմագերու) կամ այլ պահպանվող անձի զրկում արդար և բնականոն դատավարության իրավունքից,
17. տեղահանում կամ տեղափոխում կամ ազատությունից ապօրինի զրկում,
18. բռնագավթող տերության կողմից իր քաղաքացիական բնակչության մի մասի ուղղակի կամ անուղղակի տեղափոխում իր բռնագավթած տարածք, կամ բռնագավթված տարածքի բնակչության կամ դրա առանձին մասերի տեղահանում կամ տեղափոխում դրա սահմաններում կամ սահմաններից դուրս,
19. հակամարտության հետ կապված պատճառներով քաղաքացիական բնակչության տեղափոխման մասին հրաման տալը, եթե միայն դա չի արվում համապատասխան քաղաքացիական բնակչության անվտանգության կամ ռազմական բնույթի ծայրաստիճան անհրաժեշտության նկատառումներով,
19. հակառակ կողմի զինծառայողների (ռազմագերիների) և քաղաքացիական անձանց հայրենադարձության անհիմն ձգձգում,
20. մահացած զինծառայողների և քաղաքացիական անձանց մարմինների հայրենադարձության անհիմն ձգձգում,
21. մահացած զինծառայողների և քաղաքացիական անձանց մարմինների նկատմամբ ստորացուցիչ վերաբերմունք, անարգանք, որոնք վիրավորում են մահացածների հիշատակը և նրանց հարազատների զգացմունքները, խախտում են նրանց հուղարկավորման սովորույթները, ավանդույթները և ծեսերով սահմանված կարգը,

20. պատանդ վերցնելը:

Երկրորդ տեսակի հանցագործությունները ներառում են այն պատերազմական հանցագործությունները, որոնք հակառակորդի քաղաքացիական անձանց և զինծառայողների դեմ կատարվել են պատերազմի վարման արգելված մեթոդների կիրառման ընթացքում, ուստի առաջարկվում է դրանք

^{*} Երբ ամեն ոք գտնվում է հնարավոր սպանության, խոշտանգումների կիրառման, այլ անմարդկային գործողությունների կատարման հետ կապված վախի ճիրաններում:

միավորել «Պատերազմի վարման արգելված մեթոդների կիրառում» հոդվածում (մասամբ համընկնում է ՀՀ ՔՕ-ի 387-րդ հոդվածի հետ): Ընդամին այդ հոդվածում պետք է արտացոլվեն հետևյալ հանցակազմերը.

- զինված հակամարտության համատեքստում ձեռնարկվող ռազմական օպերացիաների պլանավորում, պատրաստում, սանձազերծում կամ իրագործում, երբ դրանք առաջ են բերել սույն գլխում նախատեսված հետևանքները,
 - կանխամտածված հարձակումներ քաղաքացիական բնակչության կամ առանձին քաղաքացիական անձանց վրա, որոնք անմիջականորեն չեն մասնակցում ռազմական գործողություններին,
 - կանխամտածված հարձակումներ քաղաքացիական օբյեկտների վրա, այսինքն՝ այն օբյեկտների վրա, որոնք ռազմական նշանակետեր չեն,
 - ոչ ընտրողական կամ անհամաչափ բնույթի հարձակում, որը հանգեցնում է քաղաքացիական անձանց մահվան կամ վիրավորման, կամ հարձակման ձեռնարկում, երբ հայտնի է, որ դա կհանգեցնի քաղաքացիական բնակչության շրջանում չափազանց մեծ մարդկային կորուստների, քաղաքացիական անձանց վիրավորումների կամ քաղաքացիական օբյեկտների վնասման,
 - հարձակման ձեռնարկում, երբ հայտնի է, որ նման հարձակումը պատճառ կդառնա քաղաքացիական անձանց պատահական մահվան կամ խեղման կամ քաղաքացիական օբյեկտներին հասցված վնասների կամ շրջապատող բնական միջավայրին պատճառված տարածուն, տևական ու լուրջ վնասների, որոնք ակնհայտորեն անհամատեղելի կլինեն կոնկրետ և անմիջականորեն սպասվող ընդհանուր ռազմական գերազանցության հետ.
1. պատերազմի վարման այնպիսի մեթոդների կիրառումը, որոնք ի խախտումն միջազգային իրավունքի նորմերի առաջացնում են չափազանց մեծ վնասներ կամ ավելորդ տառապանքներ՝ այն պայմանով, եթե պատերազմի վարման նման մեթոդները արգելված են,
 2. քաղաքացիական անձանց օգտագործումը որպես յուրային զորքերի կամ օբյեկտների համար պաշտպանիչ արգելապատնեչի, քաղաքացիական անձի կամ այլ պահպանվող անձի ներկայության օգտագործումը ռազմական գործողություններից որոշակի կետեր, շրջաններ կամ զինված ուժերը պաշտպանելու նպատակով,
 3. բռնի գործողությունների կատարումը կամ բռնի գործողությունների կատարման սպառնալիքը՝ քաղաքացիական բնակչությանը ահաբեկելու գերակա նպատակով,
 4. հարձակումը այն շենքերի վրա, որոնք անպաշտպան են և ռազմական նշանակետեր չեն, այլ նախատեսված են կրոնական ծիսակատարությունների կատարման, կրթության, արվեստի, գիտության կամ բարեգործության համար, պատմական հուշարձանների, հոսպիտալների և հիվանդների ու վիրավորների կենտրոնացման տեղերի, քաղաքների, գյուղերի,

կացարանների կամ շենքերի կամ ապառազմականացված գոտիների վրա, ինչպես նաև այն օբյեկտների և հաստատությունների վրա, որոնցում կան վտանգավոր ուժեր, կամ դրանց կրակակոծումը ցանկացած միջոցի կիրառմամբ,

5. միտումնավոր կերպով հարվածների հասցնումն այն շենքերին, որոնք նախատեսված են կրոնի, կրթության, արվեստի, գիտության կամ բարեգործության նպատակների համար, պատմական հուշարձաններին, հոսպիտալներին և հիվանդների ու վիրավորների կենտրոնացման տեղերին՝ այն պայմանով, որ դրանք ռազմական նշանակետեր չեն,
6. հակառակորդի զինծառայողների նենգ սպանությունը կամ վիրավորումը ազգային, ռասայական կամ կրոնական ատելության կամ կրոնամոլության շարժառիթով՝ կատարված ի խախտումն ժամանակավոր զինադադարի համաձայնագրի, ինչպես նաև ռազմական գործողությունների, մարտական օպերացիաների դադարեցման համաձայնագրերի կամ տեղական համաձայնագրերի,
7. զինադադարի, ռազմական գործողությունների ընդհատման համաձայնագրերի կամ մարտի դաշտում մնացած վիրավորների ու մահացածների որոնման, դուրսբերման, փոխանակման կամ տեղափոխման նպատակով կնքված տեղական համաձայնագրերի խախտումը,
8. հայտարարությունը, թե ոչ ոքի չեն խնայելու,
9. քաղաքացիական բնակչության շրջանում առաջացած սովի օգտագործումը որպես պատերազմի վարման մեթոդի, այնպիսի օբյեկտների ոչնչացումը, որոնք անհրաժեշտ են քաղաքացիական բնակչության գոյապահպանման համար, այդ թվում՝ օգնության տրամադրման համար խոչընդոտների միտումնավոր ստեղծումը:

Երրորդ տեսակի հանցագործությունները ներառում են պատերազմի վարման արգելված միջոցների կիրառման ժամանակ հակառակորդի քաղաքացիական անձանց և զինծառայողների նկատմամբ կատարված պատերազմական հանցագործությունները, որոնք առաջարկվում է միավորել «Պատերազմի վարման արգելված միջոցների կիրառումը» հոդվածում (մասամբ համընկնում է ՀՀ ԶՕ-ի 387-րդ հոդվածի հետ)՝ հետևյալ հանցակազմերի արտացոլմամբ.

1. թույնի կամ թունավորված զենքի կիրառումը,
2. խեղդող, թունավոր կամ այլ գազերի և ցանկացած նմանատիպ հեղուկների, նյութերի կամ միջոցների կիրառումը,
3. մարդու մարմնում հեշտությամբ պայթող կամ տափակացող ընդարձակվող գնդակների, այնպիսի գնդակների կիրառումը, ինչպիսիք են թաղանթավոր գնդակները, որոնց պինդ թաղանթը չի ծածկում ամբողջ միջնածողը կամ ունի կտրտված տեղեր,
4. իրենց բնույթով չափազանց մեծ վնասվածքներ կամ ավելորդ տառապանքներ առաջացնող զենքի և զինամթերքի, քիմիական կամ կենսա-

բանական զենքի, ռենտգենով չհայտնաբերվող բեկորներ առաջացնող զինամթերքի, կուրացնող լազերային զենքի, արգելված տեսակների հակահետևակային ականների ու ծուղակ-ականների, հրկիզանյութի և արգելված այլ հրկիզող զենքի, ինչպես նաև իր էությանը ոչ ընտրողական այլ տեխնիկայի կիրառումը, որը կատարվում է միջազգային իրավունքի նորմերի խախտմամբ, այն պայմանով, որ նման զենքը, զինամթերքը և տեխնիկան արգելված են,

5. ի խախտումն միջազգային իրավունքի նորմերի՝ զանգվածային խոցման զենքի կիրառումը այն պայմանով, որ նման զենքը, զինամթերքը և տեխնիկան արգելված են:

Չորրորդ տեսակի հանցագործությունները, որոնք ներառում են սեփականության դեմ կատարված պատերազմական հանցագործությունները, առաջարկվում է միավորել կողոպուտին վերաբերող հոդվածում՝ դրանում հետևյալ հանցակազմերի արտացոլմամբ.

- գույքի ապօրինի, անիմաստ և մեծամասշտաբ ոչնչացումը կամ յուրացումը, երբ դա պայմանավորված չէ ռազմական անհրաժեշտությամբ,
- թշնամու գույքի ոչնչացումը կամ գրավումը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ նման ոչնչացումը կամ գրավումը թելադրված են ռազմական անհրաժեշտությամբ կամ հակամարտության հանգամանքներով,
- քաղաքի կամ բնակավայրի կողոպուտումը, նույնիսկ եթե այն գրավվել է գրոհով,
- դիակապուտությունը:

Հինգերորդ տեսակի հանցագործությունները, որոնք ներառում են առանձնակի պաշտպանված անձանց և օբյեկտների նկատմամբ կատարված պատերազմական հանցագործությունները, առաջարկվում է միավորել հետևյալ անվանումները կրող հոդվածներում՝ «Միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերի պաշտպանությունից օգտվող անձանց կամ հիմնարկի վրա կատարված հարձակումը» (նախկինում՝ ՀՀ ՔՕ-ի 396-րդ հոդվածը), «Միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերով պահպանվող տարբերանշանների ապօրինի օգտագործումը» (նախկինում՝ ՀՀ ՔՕ-ի 397-րդ հոդվածը):

Բացի այդ, առաջարկվում է նշված գլխում ներառել հետևյալ հանցակազմերը. «Անգործությունը կամ հանցավոր հրամանի արձակումը զինված հակամարտության ժամանակ» (նախկինում՝ ՀՀ ՔՕ-ի 391-րդ հոդվածը) և «Վարձկանությունը» (նախկինում՝ ՀՀ ՔՕ-ի 395-րդ հոդվածը):

Սույն առաջարկությունների իրագործման դեպքում ՀՀ քրեական օրենսգիրքը պատերազմական և մարդկայնության դեմ կատարված հանցագործությունների մասով էապես կհամապատասխանեցվի տվյալ ոլորտում առկա համաշխարհային միտումներին և ՄՔԴ Հռոմի ստատուտի պահանջներին:

МЕЖДУНАРОДНОЕ ГУМАНИТАРНОЕ ПРАВО

**ПРОБЛЕМЫ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ НОРМ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
О ВОЕННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЯХ В НАЦИОНАЛЬНОЕ
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ**

*Г. М. ГРИГОРЯН, полковник юстиции, кандидат юридических наук,
докторант кафедры криминалистики Военного университета МО РФ*

РЕЗЮМЕ

Анализ УК РА по части военных преступлений показывает, что их перечень слишком ограничен, наличествуют нелогичность, незавершенность и недостаточная системность. Указанные недостатки могут быть устранены в случае приведения данного законодательства РА в соответствие с международными требованиями путем имплементации норм международного гуманитарного права, в первую очередь – обычного. Это также даст возможность РА самой осуществлять уголовное преследование за военные преступления.

Выделяются три основных способа имплементации: инкорпорация (воспроизводство международных норм в национальном уголовном праве без каких-либо изменений), трансформация (определенная переработка международных норм с учетом принципов и традиций национальной правовой системы) и общая, частная или конкретная отсылка (в тексте закона содержатся лишь упоминания международных норм без их непосредственного включения). Представляется целесообразным применение смешанного – «гибридного» – способа. В связи с этим предлагается вывести военные преступления из раздела XIII УК РА в отдельную главу и изложить в новой редакции с включением дополнительной главы 34 «Военные преступления» и отражением в ней норм обычного международного гуманитарного права, предусматривающих ответственность за военные преступления, а также 50 различных составов военных преступлений с учетом перечня, изложенного в ст. 8 Римского Статута МУС.

INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

**THE PROBLEMS OF IMPLEMENTING THE NORMS
OF INTERNATIONAL LAW CONCERNING WAR CRIMES
INTO THE NATIONAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF ARMENIA**

*H. M. GRIGORYAN, Colonel of Justice, PhD in Law, PhD Student in Criminalistics,
Military University, Ministry of Defense, the Russian Federation*

SUMMARY

The analysis of the RA Criminal Code relating to the war crimes shows that their list is too narrow; there exist illogicality, incompleteness and insufficient systematicity. These shortcomings can be eliminated in case the given RA

legislation is brought into line with international requirements via the implementation of norms of international humanitarian law, and first and foremost – the common law. This will also enable the RA to prosecute war crimes itself.

There are three main ways of implementation: incorporation (reproduction of international norms in the national criminal law without any alterations), transformation (certain revision of international norms given the principles and traditions of the national legal system) and a general, private or specific reference (the text of the law contains only mentions of international norms without their direct inclusion). We think it is expedient to apply a mixed – the "hybrid" – method. It is therefore proposed to remove war crimes from the Section 13 of the RA Criminal Code to a separate chapter redrafting it with the inclusion of the additional Chapter 34 "War Crimes" and the reflection of the norms of common international humanitarian law in it, which provide for the responsibility for war crimes, as well as for 50 different war crimes corpus delicti based on the list of war crimes set forth in the Article 8 of the Rome Statute of the ICC.